

УДК 378.147; 351.746.1

ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО СЛУЖБОВОГО СПІЛКУВАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Мичковська Ванда Ростиславівна
м.Хмельницький

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена необхідністю обґрунтування проблеми підготовки курсантів-прикордонників до службового спілкування.

Формування вмінь службового спілкування курсантів-прикордонників є необхідним для вдосконалення індивідуальної мовотворчості, для забезпечення вільного самовираження у різних сферах спілкування при виконанні оперативно-службових завдань. Формування вмінь службового спілкування буде успішним за умови розширення їх знань про мову, сфери її застосування в майбутній професійній діяльності, забезпечення повноти та глибини засвоєння мовних знань. Вирішувати це завдання треба шляхом переорієнтації навчання мови на функціональний аспект. Продовжити дослідження доцільно за такими напрямками: урахування соціокультурних особливостей представників іноземних країн у формуванні вмінь службового спілкування курсантів; удосконалення навчальних планів кафедр ВВНЗ.

Ключові слова: службове спілкування, формування, вміння

Необхідність високого рівня культури спілкування офіцерів-прикордонників зумовлена специфічними завданнями з охорони державного кордону. Офіцери безпосередньо організують постійну охорону прикордонних ділянок, від їх мистецтва переконувати і мобілізувати підлеглих залежить успіх у виконанні

оперативно-службових завдань. На кордоні перше враження представників іноземних держав про українську людину в особі прикордонника часто буває останнім та єдиним, а зовнішня культура його поведінки часто є еталоном оцінки країни загалом.

У працях військових педагогів останніх років вдосконалення умінь та навичок спілкування досліджується як складова культури відносин вихователя з курсантами і колегами (Д.В.Іщенко, Ю.В.Кудінов та ін.); як резерв удосконалення організації навчально-виховного процесу (В.О.Балашов, В.І.Шевчук та ін.); як умова, що сприяє встановленню правильних відносин молодого педагога з курсантами і колективом (В.І.Зелений, О.П.Корольов та ін.); як один з напрямів розвитку творчого стилю діяльності (С.В.Капітанець, І.В.Сусліна) та ін. Дослідження названих авторів становлять певний інтерес для врахування їх при формуванні вмінь службового спілкування у курсантів.

Метою статті є обґрунтування проблеми підготовки курсантів-прикордонників до службового спілкування.

У спілкуванні задовольняється особлива потреба людини – потреба в інших людях, контакту з ними. У процесі спілкування розвиваються, проявляються і реалізуються міжособистісні стосунки, від яких багато в чому залежать результати сумісної діяльності колективів. Спілкування відіграє значну роль і в розвитку особистості. Поза спілкуванням формування особистості взагалі

неможливе. Спілкування, передусім, шлях творення естетичних і моральних ідеалів. У процесі спілкування людина накопичує знання, оволодіває уміннями і навичками, формує свою свідомість і самосвідомість, погляди, переконання, ідеали, визначає соціальні цінності [3].

Військова служба, як конкретний вид діяльності, спілкування переважно з однією і тією ж категорією людей, формує стереотип поведінки, який є обмеженим в стосунках з макросоціальним середовищем. Людина за своєю природою прагне до більш широкого спектру спілкування, що характеризується збільшенням числа стереотипів, і тому військова служба приводить часто до невідповідності потреб людини з реальними умовами їх задоволення у процесі нової життєдіяльності [1; 2].

Службове спілкування – це процес взаємозв'язку та взаємодії осіб, в якому відбувається обмін інформацією та досвідом під час виконання службових завдань при охороні Державного кордону України, який спрямований на досягнення певного результату, вирішення конкретного службового завдання та реалізацію певної мети. Службове спілкування є складовою професійного спілкування офіцерів-прикордонників. Воно включає в себе спілкування під час організації та веденні: прикордонної служби, прикордонного контролю, прикордонного пошуку, прикордонної операції, оперативно-розшукової діяльності та веденні бою.

Важливо осмислити процес спілкування з точки зору його соціально-психологічних механізмів впливу на курсанта. У залежності від того, на що саме у психіці особистості ми впливаємо, що в ній поставили за мету змінити, психологічний зміст діяльності спілкування буде різним. В одному випадку це буде повідомлення нових знань (інформування), в іншому – вплив, взаємодія, які приводять до зміни системи мотивів чи цінностей. У третьому – процес пізнання іншої людини, створення певних уявлень про неї.

Від того як люди відображають і пояснюють поведінку, оцінюють можливості один одного, багато у чому залежить характер їх взаємодії і результати, до яких вони приходять у сумісній діяльності. Досягнення позитивного результату у спілкуванні пов'язано з адекватним чуттєвим відображенням одним одного, накопиченням і правильним узагальненням ними інформації про співрозмовників. Негативний результат спілкування – це наслідок неадекватного відображення людьми, що спілкуються, одне одного, недостачі і неправильності тлумачення інформації, якою кожний з них володіє.

Здійснений аналіз проблеми дав можливість розглядати уміння спілкування як важливу професійну якість особистості офіцера-прикордонника, яка виражається через досконалі міжособистісні відносини, оптимальні взаємодії, ціннісні засоби і прийоми спілкування. Зазначена якість відображає у своєму змісті соціально-особистісні та діяльнісні характеристики.

Соціальна сторона цієї якості виражається в стосунках між людьми, готовності надати допомогу, співчутті, емоційному відгуку, в увазі до індивідуальних особливостей особи тощо. Особистісна сторона якості включає в себе: педагогічну впевненість, товариськість, дипломатичність, порядність, толерантність до інших, привабливість тощо. Діяльнісна сторона цієї якості виражається у відповідальності, вимогливості, співробітничстві, доброзичливості, взаємодопомозі тощо. Між соціальною, особистісною і діяльнісною сторонами службового спілкування як професійної якості особистості існує нерозривний зв'язок, відображений в інтегральній її характеристиці і об'єднанні компонентів, що її складають.

Впливаючи на структурні компоненти, що характеризують службове спілкування, можна формувати його уміння. Специфічність рівня сформованості умінь службового спілкування полягає у відмінностях між рівнем сформованості тих або інших компонентів, відношеннях між ними. Комунікативні якості людини мають у собі індивідуально неповторні риси, зумовлені змістом її особистості.

Необхідність формування умінь службового спілкування в системі підготовки офіцерів-прикордонників у сучасних умовах обумовлена рядом причин. Важливим в цьому зв'язку є урахування того, що вищий військовий навчальний заклад (ВВНЗ) є інтелектуально-культурним середовищем для формування на-

ціональної інтелігенції, майбутньої суспільно-державної еліти. Саме в роки навчання у ВВНЗ у курсантів відбувається бурхливе зростання коефіцієнтів розумового розвитку, накопичення інтелектуального потенціалу, максимально активізується пізнавальна діяльність. В умовах ВВНЗ висока мовна культура сприяє розумовому і загальному розвитку курсантів, успішному засвоєнню ними інших предметів, формуванню умінь і навичок іншомовного спілкування.

Формування умінь службового спілкування курсантів-прикордонників – проблема комплексна, яку необхідно вирішувати за кількома напрямками. Один з них – це забезпечення мотиваційної готовності курсантів до оволодіння мовою. Мотивація означає усвідомлення життєвої необхідності володіння мовою, її високою культурою, прагнення не лише пізнати її, а й творчо застосовувати набуті знання. Мотивація залежить від системи цінностей, засвоєних особистістю, від соціально-історичного оточення; до неї належать також суспільні ідеали та погляди, спонукання та потреби, індивідуальні прагнення та ідеали, почуття, схильності.

Під час навчання у ВВНЗ при формуванні умінь службового спілкування мотивація повинна бути особливого значення. Для цього необхідно постійно звертати увагу курсантів на те, що сформовані уміння та навички спілкування мають важливе значення для їх професійного становлення. Вони повинні знати, що професія прикордонника передбачає обширу мовленнєву практику, необхідність точного мовного вираження понять і категорій. Практична діяльність офіцера, незалежно від її сфери, пов'язана з інтенсивним усним та писемним мовленнєвим спілкуванням, з підготовкою і оформленням великого кола письмових правових документів, з передачею інформації в усній і писемній формі. А це вимагає належного знання норм і правил усного і писемного мовлення, його особливостей.

Важливим є також усвідомлення того, що слово для офіцера-прикордонника є професійною зброєю. Ефективне використання можливостей мовлення, його естетичної сторони, комунікативна підготовленість потрібні військовому спеціалісту в широкому колі ситуацій, є необхідними для формування професійної компетенції. Робота над цим повинна вестися протягом всього періоду навчання курсантів-прикордонників. Вивчення правознавчих, загальнонаукових, гуманітарних дисциплін має передбачати роботу над комунікативними уміннями майбутніх військових спеціалістів за такими напрямками, як: історико-філософський, юридичний, соціологічний, психологічний, етичний, естетичний. А саме лінгвістичний аспект комунікативної компетенції майбутніх спеціалістів-прикордонників повинен забезпечуватися при вивченні ними предметів мовознавчого циклу.

Для роботи з формування умінь службового спілкування у курсантів слід враховувати, що мотивацію навчання мобілізує організація навчального процесу у відповідності з практичними цілями, тобто підбір навчального матеріалу з урахуванням актуальної тематики, цільової установки та віку. В конкретному навчальному процесі це означає пошук шляхів посилення ближніх мотивів, тих, які є актуальними для очікуваної мовленнєвої діяльності, є значущими для особистості на певному етапі.

Належний рівень організації цієї роботи є можливим за умови врахування функціонального аспекту мови, стилістики, особливостей мови в її суспільному використанні, мовні функції, мовні явища та позамовні їх причини, мовну діяльність, стилістичну систему та її джерела, функціональні стилі, образні, переважно суто національні особливості мови. Формування умінь службового спілкування у курсантів за такої умови – це постійне розширення уявлень про види комунікації, різні стилі, жанри мовлення. Для забезпечення виконання цього завдання необхідно надати предмету міждисциплінарного характеру, тобто риторика має поєднуватися зі стилістикою, культурою мовлення, теорією тексту.

Функціонально-комунікативний аспект формування умінь службового спілкування передбачає навчання комунікативно доцільному вживанню мовних засобів у мовленні відповідно до конкретної ситуації спілкування. Мовленнєва діяльність при цьому стає не предметом вивчення, а засобом навчання. Саме різні стратегії використання мови як засобу в діяльності необхідно зробити основою оволодіння мовою при організації цього процесу

у ВВНЗ. Для цього важливим є перетворення навчального процесу у вирішення реальних (або правдоподібно імітованих) задач спілкування курсантів в житті, в різних видах інтелектуальної та службової діяльності. Подати процес формування вмінь службового спілкування як освоєння живої дійсності – це значить навчати мовним формам і структурам в ситуаціях, в яких вони будуть використовуватись майбутніми офіцерами при виконанні оперативно-службових завдань.

Навчання службовому спілкуванню може бути лише ситуативно обумовленим. Виконати це завдання можна за умови комунікативно-практичного спрямування навчальних предметів у ВВНЗ, тобто через навчання курсантів комунікативно виправдано користуватися мовою у будь-яких життєвих ситуаціях і виявляти мовленнєву компетенцію у різних видах службової діяльності. Комунікативна спрямованість формування вмінь службового спілкування у курсантів полягає в тому, що процес навчання наближається до процесу комунікації: на заняттях повинні обговорюються ті теми, які відповідають інтересам курсантів, рівню їх розвитку, є для них актуально значимими; мають використовуватися ті мовленнєві засоби, які функціонують в реальному процесі спілкування під час виконання оперативно-службових завдань. При цьому комунікативне навчання слід організувати за такими принципами:

- забезпечення мовленнєво-мисленнєвої активності курсантів, що передбачає постійне залучення до процесу спілкування;
- індивідуалізації навчання, що передбачає врахування властивостей курсанта як індивідуальності, розвиток умінь здійснювати навчальну діяльність, створення умов для виявлення особистісних якостей;
- функціональності, що передбачає відбір лексичного матеріалу, адекватного процесу комунікації;
- ситуативності, при якому вихідним є врахування того, що мовленнєві одиниці, вимовлені або сприйняті поза ситуацією, не залишаються в пам'яті, оскільки не є значущими для людини;
- новизни, який передбачає навчання на невідомому раніше

Література

1. Капітанець С. В. Педагогічні умови формування стилю професійного спілкування у майбутніх офіцерів-прикордонників: дис... кандидата. пед. наук: спец. 20.02.02 «Військова педагогіка та психологія» / Світлана Володимирівна Капітанець. – Х.: Академія прикордонних військ України ім. Богдана Хмельницького, 2001. – 224 с.
2. Кудінов Ю. В. Формування культури педагогічного спілкування у курсантів-прикордонників в процесі військово-професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 20.02.02 «Військова педагогіка та психологія» / Юрій Васильович Кудінов. – Академія прикордонних військ України ім. Богдана Хмельницького. – Х., 1998. – 18 с.
3. Темко Г. Д. Основи формування системи виховання воїна в Україні у період утвердження державності (світоглядно-філософський аналіз): Монографія / Григорій Дмитрович Темкою – К.: Варта, 1997. – 288 с.
4. Шумовецька С. П. Формування мовної культури особистості у військовому вузі: дис... кандидата. пед. наук: спец. 20.02.02 «Військова педагогіка та психологія» / Світлана Павлівна Шумовецька. – Х.: Академія прикордонних військ України ім. Богдана Хмельницького, 1999. – 170 с.

Актуальність изложеного в статье материала обусловлена необходимостью обоснования проблемы подготовки курсантов-пограничников к служебному общению.

Формирование умений служебного общения курсантов-пограничников является необходимым для усовершенствования индивидуального языкотворчества, для обеспечения свободного самовыражения в разных сферах общения при исполнении оперативно-служебных задач. Формирование умений служебного общения будет успешным при условии расширения их знаний о языке, сфере его употребления в будущей профессиональной деятельности, обеспечение полноты и глубины усвоенных языковых знаний. Решать эту задачу надо путём переориентирования обучения языку на функциональный аспект. Продолжить исследование целесообразно по таким направлениям: учитывание социокультурных особенностей представителей других стран в формировании умений служебного общения курсантов; усовершенствование учебных планов кафедр ВУВЗ.

Ключевые слова: служебное общение, формирование, умения

Topicality of the material of the article is stipulated by the necessity to substantiate the problem of preparing border guard cadets for service communication.

Formation of the skills of service communication of border guard cadets is essential for improvement of individual language creativity in order to provide fluency in different spheres of communication while performing service duties. Service communication skills formation will be successful under the conditions of deep and comprehensive acquisition of language skills and provided that their knowledge about the language and situations of its usage in future professional activity is widened. This task is to be decided by introduction of functional language teaching approach. Further research should be made in the following directions: socio-cultural peculiarities of foreigners in forming of cadets' service communication skills; improvement of higher educational establishments' curricula.

Key words: service communication, formation, skills.